

Источники и литература

1. Азрилиян А.Н. Большой экономический словарь. – М.: Институт новой экономики, 1998, - 832 с.
2. Бильчак В.С., Захаров Р.Ф. Региональная экономика. – Калининград: Балтика, 1998. – 332 с.
3. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Економіко-екологічні основи природопользования и развития. – Одесса: Феникс, 2005. – 575 с.
4. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Природопользование: основы экономико-экологической теории. – Одесса, 1999г. – 350 с.
5. Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 311 с.
6. Гудзь П. В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій. – Донецьк: ІЕПД НАНУ, ТОВ «Юго-Восток», Лтд», 2001. – 270 с.
7. Данилишин Б.М., Шостак Л.Б. Устойчивое развитие в системе природоресурсных ограничений. – К.: СОПС Украины НАНУ, 1999. – 367 с.
8. Данилов-Данильян В.И. Устойчивое развитие (теоретико-методологический анализ) // Экономика и математические методы. – Том 39, №2, 2003. – С.123-124.
9. Моисеев Н.Н. Экология человека глазами математика: (Человек, природа и будущее цивилизации). – М.: Мол. гвардия, 1988. – 254 с.
10. Проблеми сталого розвитку України: Зб. наук. доповідей. – 3-е вид., перероб. і доп. / НАН України, Наукова рада НАН України з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку, Національний комітет України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». – К.: «БМТ», 2001. – 423 с.
11. Папенков К.В. Экономика природопользования. – М.: ТЕИС, ТК Велби, 2006. – 928 с.
12. Семенов В.Ф., Михайлюк О.Л., Галушкіна Т.П. Екологічний менеджмент. – Київ, Центр навчальної літератури, 2004. - 516 с.
13. Эндрес А., Квернер И. Экономика природных ресурсов, 2-е изд. – СПб: Питер, 2004. – 256 с.

Павленко І.Г.**СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ АР КРИМ****Постановка проблеми та її зв'язок з найважливішими науковими і практичними задачами**

Рекреаційний комплекс АР Крим являє сукупність зв'язаних між собою галузей та підприємств господарського комплексу, діяльність яких спрямована на задоволення потреб у санаторно-курортному лікуванні, реабілітації, оздоровленні та відпочинку громадян України, близького і дальнього зарубіжжя, а також на створіння конкурентоспроможного санаторно-курортного і туристичного продукту на основі ефективного і раціонального використання природних, соціально-культурних і виробничо-економічних ресурсів регіону [12, с. 1]. При цьому рекреаційний комплекс прийнято розглядати в межах наступних підходів:

- функціонального (курортна справа, санаторно-курортне лікування, оздоровлення, медична реабілітація і профілактика захворювань, різні види туристичної діяльності);
- структурного (санаторно-курортна установа, система управління рекреаційним процесом, природно-ресурсний потенціал, туристичний продукт, об'єкти інфраструктури);
- галузевого (по видах виробничо-економічної діяльності);
- по напрямку прийнятих управлінських рішень (нормативно-правові, організаційно-технологічні, науково-методичні, фінансово-економічні, інформаційно-рекламні) [12, с. 1].

Рекреаційний комплекс тісно пов'язаний з розвитком не лише рекреаційних підприємств, але і з підприємствами сфери послуг, галузей господарського комплексу регіону – транспорту, зв'язку, торгівлі, виробництва продуктів харчування і т.ін. Розвиток комплексу приводить до утворення регіональних економічних вигод, інтенсифікуючи розвиток суміжних галузей (промисловості, сільського господарства, транспорту, водного і лісового господарства, сфери послуг і інших галузей економіки) створюючи ефект регіонального мультиплікатора. Цей взаємозв'язок визначає формування єдиного соціально-економічного комплексу регіону.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких питання, проаналізовані автором

Різноманітність природних умов, значний обсяг природно-ресурсного потенціалу, багата культурна спадщина, історичні традиції господарського освоєння, соціо-культурні пріоритети протягом багатьох років визначають рекреаційну спеціалізацію економіки Криму. Теоретичним і прикладним аспектам оцінки стану і розвитку рекреаційного комплексу регіону присвячені наукові роботи багатьох вчених, економістів і практиків. Значний вклад в дослідження географічних, економічних, екологічних аспектів даної проблеми представлено в працях Амоші А.І., Багрова М.В., Бережної І.В., Гудзя П.В., Дементьєвої Т.М., Ефремова О.В., Казачковської Г.В., Конішевої Н.Й., Мамутова В.К., Страчкової Н.В. та ін.

Дослідження М.В. Багрова присвячені вивченню просторової і функціональної структури рекреаційного комплексу Криму, розробці концептуальних підходів рекреаційного розвитку [2, 3, 4]. І.В. Бережна відзначає, що «... кінцевою метою функціонування рекреаційного комплексу є створіння рекреаційної послуги на основі використання рекреаційного потенціалу з метою отримання прибутку або досягнення соціальної або екологічної ефективності» [5, с. 39]. В сучасній економічній літературі ефективне господарське вико-

ристання курортно-рекреаційної території у складі господарського комплексу регіону засновано на створенні і функціонуванні курортно-рекреаційних кластерів [6, с. 301; 7, с. 65]. Проблеми стану та стійкого розвитку рекреаційно-економічного комплексу Криму розглядаються колективом автором, які вважають, що сучасне функціонування і розвиток сфери рекреації можливе при обліку принципів системності і збалансованості, встановленні оптимальних пропорцій всіх складових [14, с. 9-10].

Підходи до підвищення ефективності системи управління рекреаційно-курортним і туристичним господарством на основі маркетингу запропоновані в роботі Г.В. Казачковської [8]. Прихильником даного підходу є Н.В. Страчкова, яка використовувала методи геомаркетингу для вивчення особливостей ринку рекреаційних послуг на основі порівняльної оцінки фізико-географічних параметрів, які відображають природно-рекреаційні передумови розвитку рекреаційної діяльності [13, с. 18–22]. Н.Й. Конищева вважає, що підвищення ефективності розвитку рекреаційно-туристичного комплексу здійснюється при створенні інформаційних регіональних центрів, що забезпечують можливість здійснення інформаційного забезпечення системи державного регулювання і управління туризмом» [9, с. 5–7]. Залежність організації рекреації від природно-кліматичних чинників території і природних потреб в рекреації, розглянута в роботі В.К. Мамотова, А.І. Амоши, Т.М. Дементьєвої, де визначено «... що важливою складовою соціально-економічного розвитку суспільства є рекреаційні потреби і особливості їх формуванні» [10, с. 56–57].

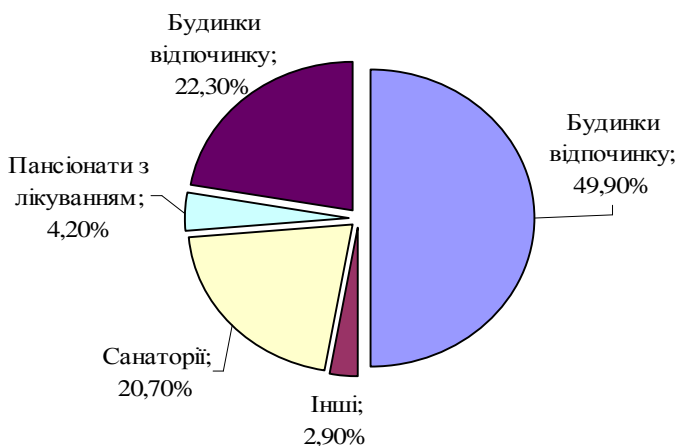
Виділення невирішених раніше частин проблеми, яким присвячена стаття

Дане дослідження ставить за мету охарактеризувати сучасний стан, основні показники і тенденції функціонування рекреаційного комплексу АР Крим, що дозволить визначити подальші напрями розвитку і шляхи підвищення ефективності функціонування рекреаційного комплексу регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням одержаних наукових результатів

Розвиток рекреаційного комплексу здійснюється відповідно до Програми розвитку туризму, пріоритетність якої визначена «... формуванням конкурентоспроможних на світовому і національному рівнях туристського продукту і санаторно-курортних медичних послуг на основі ефективного використання рекреаційного потенціалу АР Крим, а також забезпечення соціально-економічних інтересів і екологічної стійкості регіону» [12, с. 5]. При чому забезпечення заходів буде досягнуте в умовах поглиблення відносин між Україною і ЄС за умови підвищення якості національних турпропозицій до рівня міжнародних стандартів. Основою для характеристики та аналізу роботи комплексу стала інформація Міністерства курортів і туризму АР Крим, Держкомстату України і Головного управління статистики в АР Крим.

Займаючи близько 4,5% площі, кримський півострів концентрує 29,6% всіх рекреаційних ресурсів, 10% місткості готельного фонду, 40% місткості здравниць України. В міжрайонному територіальному розподілі

праці автономія виділяється, перш за все, виробництвом оздоровчих і лікувальних послуг (70% і 11% від всіх цілей відвідування організованих рекреантів) [12, с. 2].

Основними споживачами (близько 95%) санаторно-курортних і туристичних послуг в Криму є жителі СНД, що обумовлене не лише територіальною близькістю регіонів, але і спільним рисами їх соціально-економічного і культурного розвитку. Ця обставина в значній мірі визначатиме стратегію розвитку рекреаційного комплексу на найближче десятиріччя.

В 2006 р. в АР Крим функціонувало 565 санаторно-курортних (оздоровчих) установ, кожне друге з них – бази і інші установи відпочинку, 61,3 % від їх загального числа підприємств є сезонними (рис.1) [11, с. 1].

Рис. 1. Розподіл санаторно-курортних (оздоровчих) установ по типах

Більшість установ (73,3%) знаходилась в приватній власності, 22,7% – в державній.

За останні роки спостерігається постійне зростання числа прибуваючих до Криму. В 2005-2006 рр. АР Крим відвідало близько третини загального числа всіх оздоровлених в здравницях України. Так, на курорти Криму в 2001 р. прибули 4,4 млн. чол., в 2002 р. число прибулих на відпочинок і лікування склало 4,0 млн. чол., в 2003 р – 4,1 млн. чол., в - 2004 р. Крим відвідали 4,9 млн. чіл., в 2005 – 5,1 млн. чол. Збільшення числа відпочиваючих забезпечується за рахунок зростання неорганізованих приїжджих (рис.2).

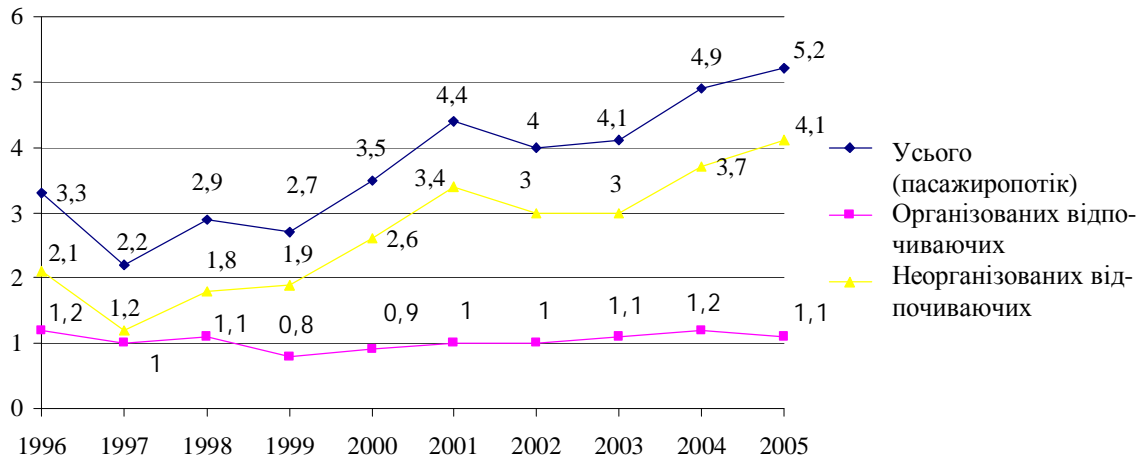

Рис. 2. Динаміка кількості прибулих відпочиваючих в 1996-2005 рр.

В продовж аналізованого періоду розбіжність між потребами у відпочинку в Криму і можливостями задоволення їх в матеріальній базі був причиною «стійкого потоку» неорганізованих відпочиваючих, який складає до 5-6 млн. чол. на рік. Разом з тим, не дивлячись на стійке зростання кількості відпочиваючих останніми роками, сучасне становище рекреаційного комплексу Криму може бути оцінене як недостатньо стабільне. Ліжкова фундація санаторно-курортних установ склала 126,4 тис. ліжок в місяць максимального розгортання, або понад четверть в Україні. Особи, що приїжджають до Криму, віддають перевагу організованому оздоровленню і відпочинку.

За даними Головного управління статистики в АР Крим з 1 жовтня 2005 р. по 30 вересня 2006 р. в автономії пройшли курс лікування і оздоровилися 935,7 тис. чол., що на 3,2% менше показника 2004-2005 рр. (рис. 3). Довгостроково знаходилися в установах 96,8% загального числа організованих відпочиваючих [11, с. 3].

Рис. 3. Кількість оздоровлених, тис. чол.

Практично половина (48,5%) оздоровлених пройшла курс лікування в санаторіях АР Крим. Лідерами по числу прийнятих відпочиваючих залишаються курортні міста Ялта і Євпаторія (53,7%) з числа оздоровлених по регіонах Криму (рис. 4).

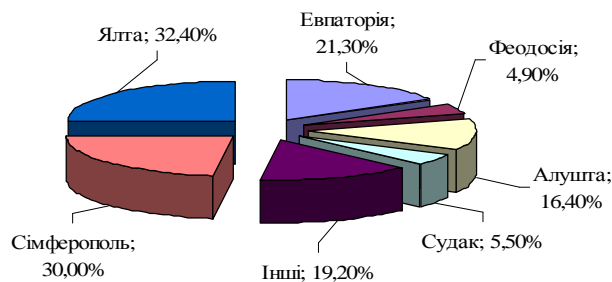

Рис. 4. Реалізація туристичних послуг в розрізі регіонів

Збільшення чисельності оздоровлених і відпочилих в здравницях і установах відпочинку в 2005-2006 рр. відбулося за рахунок зростання рекреантів, охоплених короткостроковим відпочинком. В середньому кож-

ний рекреант провів в автономії 15 днів. Найбільший потік рекреантів, охоплених довгостроковим відпочинком, доводиться на літні місяці року.

Однією з важливих функцій установ санаторно-курортного (оздоровчого) комплексу в АР Крим є лікування і відпочинок дітей. Кожний шостий фізіотричний санаторій – дитячий, і чисельність дітей, які проходять в них курс лікування, щорічно збільшується. Число дітей і підлітків, оздоровлених і відпочилих в АР Крим, перевищило 260,3 тис. чол., що на 3,7% менше ніж в 2004–2005 рр. Дві третини дітей і підлітків відпочили влітку. Загальне число організованих відпочиваючих в літні місяці 2006 р. склало 576,4 тис. чол., або 63,6% загального числа оздоровлених довгостроково. На відпочинок і оздоровлення було прийнято 240,6 тис. іноземних громадян. З числа громадян інших країн світу найбільше число відвідали здравниці АР Крим склали громадяни Німеччини (5,1 тис. чол.), Польщі (2,1 тис. чол.) і США (1,2 тис. чол.). В середньому тривалість їх перебування склала 13,9 доби. Серед громадян країн, які утворилися з колишнього СРСР, Крим продовжує бути популярним, так в 2005–2006 рр. на відпочинок і оздоровлення прибуло 230,0 тис.чол., з них 85,2% – громадяни Російської Федерації.

За даними Міністерства курортів і туризму АР Крим складена зведена таблиця 1, яка характеризує особливості економічного функціонування підприємств рекреаційного комплексу регіону [1].

Аналізуючи підсумки роботи підприємств рекреаційного комплексу, необхідно відзначити, що заповнюваності підприємств по регіону нерівномірна. У більшості підприємств заповнювана нижче за середнегалузевого значення (63,5%). Середня тривалість перебування в курортний – рекреаційних установах склала 12 днів. Даний показник має щорічну тенденцію до зниження.

Позитивним є щорічне поступове збільшення показника об'єму реалізації послуг на одного відпочиваючого.

Лідерами по галузі є м. Саки – 2054 грн. і м. Ялта – 1648 грн. Наявність зростання об'єму реалізації основних і додаткових послуг при меншому зростанні кількості обслужених туристів, пояснюється зростанням середньої вартості дня перебування.

В 2005-2006 рр. фактичні витрати на один койко-день в середньому склали 77,2 грн. Найвищі витрати склалися в пансіонатах з лікуванням, а низькі – в самостійних установах 1–2 денні перебування. Середня облікова чисельність штатних працівників санаторно-курортного комплексу автономії склала 39,8 тис. чол.

Сучасний стан матеріально-технічної бази рекреаційних установ, асортимент і якість послуг відстають від світового рівня, що знижує конкурентоспроможність кримського регіону.

Існуюча в регіоні лікувально-оздоровча база, яка десятиріччями формувалася при могутній підтримці держави, нові науково-методичні розробки в області лікувальної, реабілітаційної, відновної, профілактичної і оздоровчої діяльності, а також особливо унікальні природні лікувальні ресурси використовуються на 30–40%. Основна причина низкою ефективності експлуатації природних і матеріальних ресурсів курортної сфери полягає в непристосованості більшості установ (64%) до цілорічної роботи, тому 60% відпочиваючих доводиться на липень-серпень. Отже, щорічно втрачається 60–70% потенційної вигоди, у тому числі і від використання земельних ресурсів, на яких розташовані установи сезонної діяльності.

Висновки по дослідженню і перспективи подальших пошуків в даному напрямі

За підсумками проведеного аналізу можна виділити як позитивні, так і негативні тенденції. До позитивних слід віднести: зростання чисельності оздоровлених, збільшення відвідуваних дитячих оздоровчих таборів на 11%, збільшення чисельності іноземців, охоплених короткостроковим відпочинком. До числа негативних відносяться незначне збільшення кількості наданих цілорічних ліжок (місць), збільшення чисельності рекреантів в порівнянні з минулим сезоном на 0,6%, а в літні місяці зниження склало 2,6%.

Пріоритетність рекреаційного комплексу повинна враховуватися при формулюванні завдань розвитку Криму в цілому та розвитку його підкомплексів.

Реалізація напрямів розвитку рекреаційного комплексу Криму можлива при виконанні наступних умов:

- наявність державної підтримки і створіння умов для ефективного управління рекреаційною сферою;
- вивчення і розвиток рекреаційного процесу як нерозривної єдності ресурсів (природних, історико-культурних, виробничих, інфраструктурних та ін.), створеного інтегрального продукту, його споживача і системи управління рекреаційним процесом.
- облік інтересів населення Криму при плануванні розвитку рекреаційного комплексу.

Досягнення перерахованих цілей розвитку можливе, по-перше, при оптимізації економічної структури рекреаційного комплексу Криму, по-друге, при зміні механізму функціонування рекреаційного комплексу.

Надалі, з метою більш глибокого вивчення особливостей функціонування рекреаційного комплексу, необхідно досліджувати підходи до формування оцінки його ефективності.

Таблиця 1. Аналітичні показники фінансово-господарської діяльності підприємств санаторно-курортного і туристського комплексу за 2005-2006рр.

Регіон	Коеф. заповняємості %	Середня кількість днів перебування, днів	Кількість відпочиваючих на 1 працівника, чіл.	Об'єм реалізації послуг на 1 відпочиваючого, грн.	Об'єм доп. послуг на 1 відпочиваючого, грн.	Рентабельність %	Вартість 1 койко-дня, грн.	Витрати на 1 койко-день, грн.	Прибуток (збиток) на 1 койко-день, грн.	Податки на 1 койко-день, грн.
Алушта	60,6	11,18	36	1109,01	103,5	2,03	99,23	94,49	1,89	11,76
Бахчисарайський р-н	85,9	13,49	35	952,50	42,04	1,04	70,62	73,39	0,76	4,92
Євпаторія	78,4	17,24	24	1284,28	88,86	0,08	74,48	73,30	0,06	6,41
Керч	42,7	9,15	50	314,86	5,5	1,7	34,41	33,69	0,57	2,9
Ленінський р-н	47,5	12,36	35	635,24	27,5	1,88	51,40	47,01	0,88	6,15
Раздольненський р-н	41,0	7,81	92	470,20	5,62	3,33	60,19	52,79	1,76	4,67
Саки	67,5	19,44	17	2053,99	80,92	0,19	105,63	112,59	0,21	6,59
Сакський р-н	60,1	12,05	27	779,96	52,52	14,90	64,70	53,54	7,98	7,84
Сімферопольський р-н	86,4	11,85	33	1077,64	19,94	1,45	90,97	81,66	1,18	6,65
Судак	68,3	10,34	22	1294,41	211,88	0,81	125,20	118,17	0,96	15,23
Феодосія	59,4	12,03	40	845,98	45,16	6,55	70,33	61,59	4,03	6,38
Чорноморський р-н	68,7	11,79	51	526,02	105,45	1,55	44,61	40,73	0,19	4,98
Ялта	59,1	11,37	25	1648,27	161,18	0	144,93	161,05	-5,56	21,34
Середнє значення показника по регіону	63,5	12,3	37,4	999,4	73,1	2,7	79,7	77,2	1,1	8,1

Джерела та література

1. Аналитическая справка по итогам работы предприятий курортно-рекреационного и туристического комплекса АР Крым за 2004г / Сост. Я.Я. Моисеенко, В.Г. Кошман. – Симферополь: Министерство курортов и туризма АР Крым, 2006. – 13 с.
2. Багров Н.В. Каким быть Крыму в XXI веке? – Симферополь, 1997.-196 с.
3. Багрова Л.А. и др. География Крыма: Учеб пособие для учащихся общеобразоват. учеб. заведений / Л.А. Багрова, В.А. Боков, Н.В. Багров. – К.: Лыбидь, 2001. – 304 с.
4. Багров Н.В. Региональная геополитика устойчивого развития. – К.: Лыбидь, 2002. – 256 с.
5. Бережная И.В. Структура экономики АР Крым в вопросах регионалистики. – Львов: ИРИ НАНУ, 2004. – 152 с.
6. Бережна І.В. Національні пріоритети та регіональні детермінанти соціально-економічного зростання (на матеріалах АР Крим). НАН України. Інститут регіональних досліджень, 2004. – 640 с.
7. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно - рекреаційних територій. – Донецьк: ІЕПД НАН України, ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2001. – 270 с.
8. Казачковська Г.В. Підвищення ефективності функціонування міського рекреаційно-курортного та туристичного господарства: Дис. ... канд. екон. наук.: 08.10.01 / НАН України; Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2003. – 196с.
9. Коніщева Н.Й. Організація діяльності туристсько-інформаційних центрів в регіоні // Матеріали доповідей учасників другої науково-практичної конференції «Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою» (15-16 вересня 2006, Бердянськ). – Бердянськ: АУІТ «АРИУ», 2006. – 92с.
10. Мамутов В.К., Амоша А.И., Дементьева Т.Н. и др. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты. - Академия наук Украины Институт экономики промышленности. – Киев: Наук. думка, 1992. – 141 с.
11. Организованный отдых в АР Крым.- Главное управление статистики в АР Крым. – Симферополь 2006. – 6 с.
12. Постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым «Основные направления развития санаторно-курортного и туристского (рекреационного) комплекса АР Крым до 2010 года» от 17 марта 2004 г. № 849-3/04 // Сборник нормативных актов АР Крым. –2004. – №3. – Ст. 149.
13. Страчкова Н.В. АР Крым на рынке рекреационных услуг стран Причерноморья // Экономика и управление. – 2005. – № 1. – С. 18 –22.
14. Устойчивое развитие рекреационно-экономического комплекса Крыма / Коллектив авторов; Под. ред. д.э.н., проф. А.В. Ефремова. – Симферополь: «Таврия», 2002. – 300 с.